

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่อง การศึกษาการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน ในงานการศึกษานอกระบบ
โรงเรียน ภาคตะวันออก มีวัตถุประสงค์ เพื่อรวบรวมภูมิปัญญาชาวบ้าน และศึกษาการนำ
ภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาคตะวันออก ผู้วิจัยได้ดำเนิน
การตามขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาเอกสารและสำรวจข้อมูลพื้นฐาน
2. กำหนดกรอบความคิดในการวิจัย
3. ศึกษาและสำรวจประชากรเพื่อหากลุ่มตัวอย่าง
4. การสร้างเครื่องมือในการวิจัย
5. การเก็บรวบรวมข้อมูล
6. การวิเคราะห์ข้อมูล
7. การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ศึกษาเอกสารและสำรวจข้อมูลพื้นฐาน

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและสำรวจข้อมูลพื้นฐาน ตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาชาวบ้าน การจัดการศึกษานอกระบบ
โรงเรียน และแผนพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) เพื่อ
กำหนดกรอบความคิด ในการศึกษาการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน ในงานการศึกษานอกระบบ
โรงเรียน

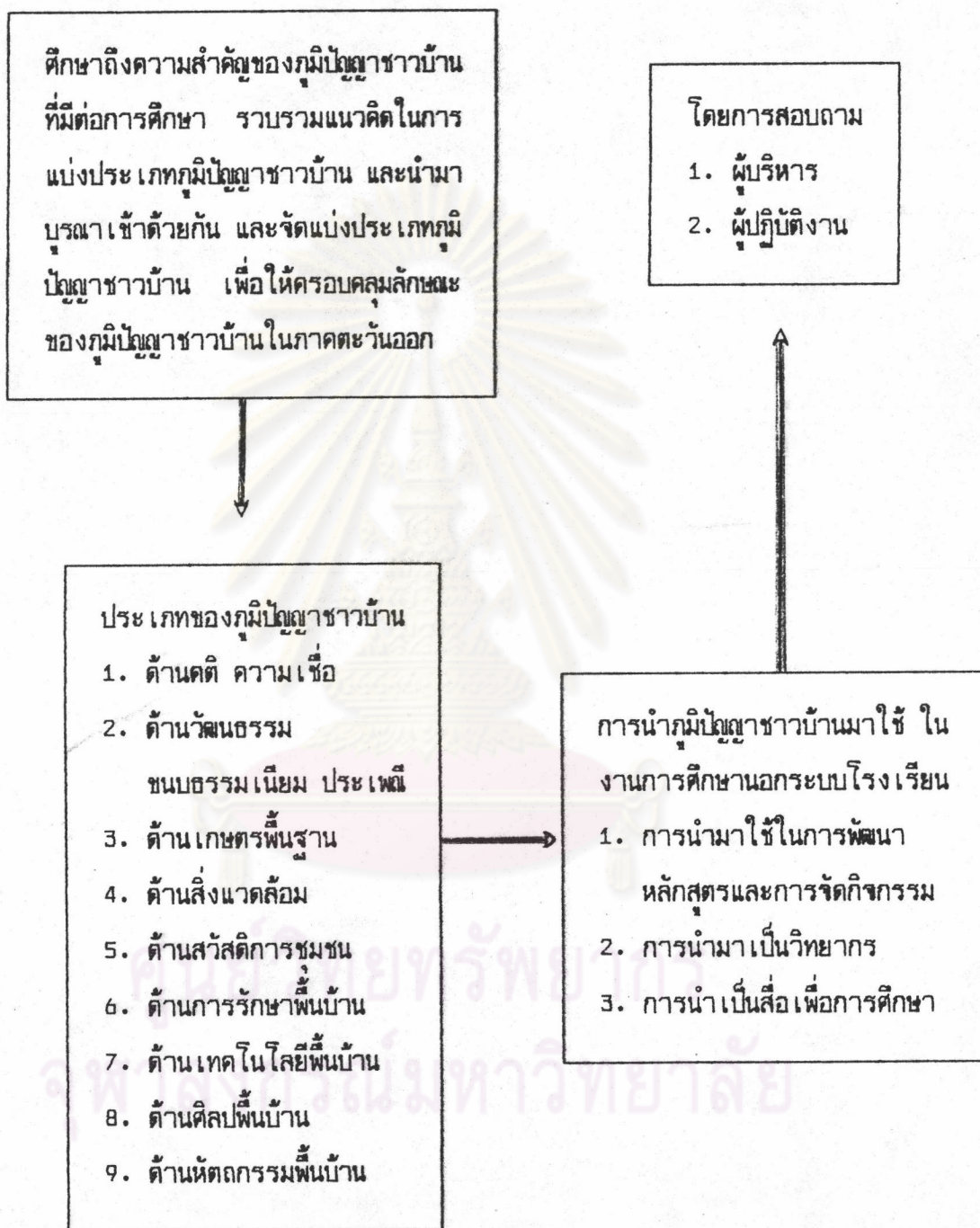
2. สํารวจข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสภาพของภูมิปัญญาชาวบ้าน ในภาคตะวันออกเฉียงใต้ การใช้แบบสำรวจข้อมูล ซึ่งผู้วิจัยได้ประสานงานขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้วยตนเอง ได้แก่ ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงใต้ ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด ศูนย์วัฒนธรรมประจำจังหวัด ศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครู และสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ และแบบศึกษาเอกสารเพื่อใช้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง

2. กำหนดกรอบความคิดในการวิจัย

จากการศึกษาเอกสาร แนวคิดต่างๆ เกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านได้มีผู้ให้ความหมายและการแบ่งประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้านไว้มากมาย แต่ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดในการแบ่งประเภทภูมิปัญญาชาวบ้าน ของศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงใต้ และของอังกฤษ สมตะเนย์ มาบูรณาการเข้าด้วยกัน เพื่อให้ครอบคลุมลักษณะของภูมิปัญญาชาวบ้าน และสอดคล้องกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในงานการศึกษาในระบบโรงเรียน ซึ่งมีทั้งหมด 9 ประเภท คือ ด้านคติ ความเชื่อ ด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ด้านเกษตรพื้นฐาน ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสวัสดิการชุมชน ด้านการรักษาพื้นบ้าน ด้านเทคโนโลยีพื้นบ้าน ด้านศิลปพื้นบ้าน ด้านหัตถกรรมพื้นบ้าน

จากการศึกษาเอกสาร แนวคิดต่างๆ เกี่ยวกับแนวทางการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในงานการศึกษาในระบบโรงเรียน ซึ่งได้มีผู้เสนอแนวทางไว้นั้น ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดของ ชลทิตย์ เอี่ยมสำอางค์ และวิคินี ศิลตระกูล แนวคิดของ นงมล ต้นธสุเรศรัฐ และแนวคิดของ วิชัย ต้นศิริ มาบูรณาการเข้าด้วยกัน เพื่อให้สอดคล้องกับกิจกรรมการศึกษาในระบบโรงเรียน ซึ่งนำมาใช้ใน 3 ด้าน คือ นำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม นำมาใช้ในการเป็นวิทยากร และนำมาใช้ในเป็นสื่อเพื่อการศึกษ โดยนำมาใช้ในกิจกรรมการศึกษาในระบบโรงเรียน 3 กิจกรรม คือ กิจกรรมการศึกษาด้านความรู้พื้นฐาน กิจกรรมการศึกษาด้านทักษะอาชีพ กิจกรรมด้านการบริการข่าวสาร ข้อมูล เนื่องจากในขณะที่ทำการวิจัยนั้น กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้แบ่งประเภทกิจกรรมออกเป็น 3 ประเภท ดังที่กล่าวมาข้างต้นและในการที่จะทำให้ทราบถึงลักษณะการปฏิบัติงานที่แท้จริงนั้นต้องดำเนินการสอบถามจากผู้ที่ได้ปฏิบัติงาน ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้จัดทำแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ เพื่อสอบถามการปฏิบัติงานจากผู้บริหาร และผู้ปฏิบัติงานที่อยู่ในพื้นที่

จากกรอบความคิดในการวิจัยสามารถสรุปเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

3. ศึกษาสำรวจประชากรเพื่อหากลุ่มตัวอย่าง

3.1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย เป็นผู้ที่ทำงาน ในศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน จังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งประกอบไปด้วย

ก. กลุ่มผู้บริหาร ได้แก่

1. ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด จำนวน 8 คน
2. ผู้ช่วยผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด จำนวน 13 คน
3. หัวหน้าฝ่ายต่างๆ จำนวน 23 คน
4. ผู้ประสานงานการศึกษาออกโรงเรียนอำเภอ จำนวน 26 คน

ข. กลุ่มผู้ปฏิบัติงาน ได้แก่

1. เจ้าหน้าที่ในศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด จำนวน 100 คน
2. ครูอาสาสมัคร จำนวน 83 คน

ค. กลุ่มนิสิตชาวบ้านที่มีผลงานดีเด่นระดับชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการศึกษาออกระบบโรงเรียนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวน 3 คน ซึ่งเป็นนิสิตชาวบ้านในด้านเกษตรพื้นฐาน ด้านเทคโนโลยีพื้นฐาน ด้านศิลปพื้นฐาน

3.2. การเลือกกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่าง แบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อที่จะทำให้ผลการวิจัยที่ได้รับตรงกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยจะต้องเป็นผู้ที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการศึกษาออกระบบโรงเรียนโดยตรง ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหาร ได้แก่ ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด ผู้ช่วยผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดฝ่ายวิชาการ หัวหน้าฝ่ายสายสามัญ ฝ่ายทักษะอาชีพ ฝ่ายการศึกษาพื้นฐานและต่อเนื่อง ฝ่ายนโยบายและแผน ฝ่ายข่าวสารข้อมูล และผู้ประสานงานการศึกษาออกโรงเรียนอำเภอ กลุ่มผู้ปฏิบัติงาน ได้แก่ เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงาน และครูอาสาสมัคร โดยนำเสนอรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.2.1. ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด จำนวน 8 คน ซึ่งผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.2.2. กลุ่มผู้บริหารและกลุ่มผู้ปฏิบัติงาน จำนวน 205 คน แยกตามสภาพ
ได้ดังนี้

กลุ่มผู้บริหาร ประกอบด้วยผู้ช่วยผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนมี
ทั้งหมด 13 คน ผู้วิจัยเจาะจงเฉพาะฝ่ายวิชาการมีทั้งหมด 8 คน หัวหน้าฝ่ายมีทั้งหมด
จำนวน 23 คน ผู้วิจัยเจาะจงเฉพาะฝ่ายสายสามัญ ฝ่ายทักษะอาชีพ ฝ่ายการศึกษาพื้นฐาน
และต่อเนื่อง ฝ่ายนโยบายและแผน ฝ่ายข่าวสารข้อมูล ซึ่งมีจำนวน 15 คน และผู้ประสาน
งานการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ จำนวน 26 คน

กลุ่มผู้ปฏิบัติงาน ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานในศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน
จังหวัดมีทั้งหมด 100 คน ผู้วิจัยเจาะจงเฉพาะผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในฝ่ายสายสามัญ ฝ่ายทักษะ
อาชีพ ฝ่ายการศึกษาพื้นฐานและต่อเนื่อง ฝ่ายนโยบายและแผน ฝ่ายข่าวสารข้อมูล ซึ่งมี
ทั้งหมด 65 คน และครูอาสาสมัคร จำนวน 83 คน ซึ่งนำเสนอในรูปตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 1

จำนวนประชากร ซึ่งใช้ในงานวิจัยจำแนกตามสถานภาพ

สถานภาพ	จำนวนประชากร	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
ผู้บริหาร		
ผู้ช่วยผู้อำนวยการศูนย์	13	8
หัวหน้าฝ่าย	23	15
ผู้ประสานงานการศึกษานอก โรงเรียนอำเภอ	26	26
ผู้ปฏิบัติงาน		
เจ้าหน้าที่ศูนย์	100	65
ครูอาสาสมัคร	83	83
รวม	253	205

3.2.3. ภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นบุคคล ซึ่งพิจารณาจากผลงานที่ได้รับรางวัลดีเด่นระดับชาติ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้งหมด 3 คน ได้แก่ ผู้ใหญ่วิบูลย์ เข้มเฉลิม มีผลงานดีเด่นด้านเกษตรพื้นฐาน นายจรรยา พงษ์ชีพ มีผลงานดีเด่นด้านเทคโนโลยีพื้นบ้าน และพระมหาเพียร ภูญาทีโป มีผลงานดีเด่นด้านศิลปพื้นบ้าน

4. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

4.1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยเครื่องมือจำนวน 5 ฉบับ

ฉบับที่ 1 แบบสำรวจ และรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้าน จากหน่วยงานต่างๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ฉบับที่ 2 แบบศึกษาเอกสาร เป็นแบบเก็บรวบรวมข้อมูลลักษณะของภูมิปัญญาชาวบ้านจากเอกสาร หนังสือ และงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของภูมิปัญญาชาวบ้าน

ฉบับที่ 3 แบบสอบถามผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติงานในศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด และครูอาสาสมัคร มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) และแบบปลายเปิด (Open - Ended) แบ่งแบบสอบถามออกเป็น 2 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 แบบสอบถาม เกี่ยวกับลักษณะการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการศึกษานอกระบบโรงเรียน ของกรมการศึกษานอกโรงเรียน ในด้านการพัฒนาหลักสูตร การนำเป็นวิทยากร และการนำมาเป็นสื่อเพื่อการศึกษา

ฉบับที่ 4 แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Structured Interview or Formal interview) สำหรับผู้บริหาร แนวทางเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ฉบับที่ 5 แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Structured Interview or Formal Interview) สำหรับภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

4.2. การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

4.2.1. ศึกษาต้นคว้าข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน

4.2.2. ศึกษาต้นคว้าเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนำภูมิปัญญา

ชาวบ้านมาใช้ในงานการศึกษาจากระบบโรงเรียน

4.2.3. ศึกษาแนวนโยบาย ของกรมการศึกษาออกโรงเรียน ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาชาวบ้าน

4.2.4. นำข้อความรู้ที่ได้จากการศึกษาต้นคว้าเอกสาร แนวนโยบายและการสำรวจข้อมูลพื้นฐานมากำหนดขอบเขต รายละเอียดเนื้อหา ประเด็นสำคัญที่จะกำหนดเป็นแบบสำรวจข้อมูลพื้นฐาน แบบศึกษาเอกสาร แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์

4.2.5. สร้างแบบสอบถาม แบบสำรวจข้อมูลพื้นฐาน แบบศึกษาเอกสาร แบบสัมภาษณ์ ตามรายละเอียด และประเด็นปัญหาสำคัญที่กำหนดไว้

4.2.6. นำแบบสำรวจข้อมูลพื้นฐาน แบบศึกษาเอกสาร แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ที่สร้าง เสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ พิจารณาแก้ไขปรับปรุง เพื่อที่จะเสนอผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา ความครอบคลุมเนื้อหา ความเหมาะสม และนำมาแก้ไขปรับปรุง

4.2.7. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้ (Try Out) กับเจ้าหน้าที่ของศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 20 คน เพื่อปรับปรุงด้านภาษาให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

5.1. ขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถึงอธิบดีกรมการศึกษาออกโรงเรียน เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

5.2. ขอหนังสือจากกรมการศึกษาออกโรงเรียน เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่

5.3. ประสานงานกับศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด เพื่อขอความร่วมมือในการส่งตัวอย่าง และการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแจ้งรายละเอียดให้ทางศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดทราบถึงวัตถุประสงค์ในการทำวิจัยครั้งนี้

5.4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

5.4.1. แบบสำรวจข้อมูลพื้นฐาน แบบศึกษาเอกสาร แบบสัมภาษณ์ และแบบสำรวจ ผู้วิจัยจะเก็บรวบรวมด้วยตนเอง

5.4.1. แบบสอบถาม ผู้วิจัยจะทำการส่งทางไปรษณีย์ และส่วนหนึ่งจะทำการเก็บรวบรวมด้วยตนเอง

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

6.1. การวิเคราะห์ข้อมูล ที่ได้จากแบบสำรวจข้อมูลพื้นฐาน แบบศึกษาเอกสาร แบบสัมภาษณ์กับปัญญาชาวบ้านที่มีส่วนร่วม ในการจัดกิจกรรมการศึกษาในระบบโรงเรียนเป็นการวิเคราะห์เนื้อหา และเสนอเป็นความเรียง ในเรื่องลักษณะของภูมิปัญญาชาวบ้าน ลักษณะกิจกรรม สถานที่ที่พบ ลักษณะการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการศึกษาในระบบโรงเรียน

6.2. การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม

6.2.1. ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม และข้อมูลทั่วไปที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ สำหรับผู้บริหาร วิเคราะห์ข้อมูล โดยการหาค่าร้อยละ และนำเสนอในรูปตารางประกอบคำบรรยาย

สูตรคำนวณหาค่าร้อยละ (อ้างถึงใน ประคอง กรรณสูตร, 2528)

$$P = \frac{f}{N} \times 100$$

เมื่อ P = แทนค่าร้อยละ

f = แทนจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละข้อ

N = แทนจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

6.3. การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูล โดยการหาค่าความถี่ (Frequency)

7. การนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ในรูปความเรียง และตารางประกอบคำบรรยาย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย